

BOSORKA
a BOSORÁK

*v ľudových
predstavách*

Vidiečania na Slovensku koncom 19. storočia mali predstavy o bosorke ako o žene, ktorá mohla mať nadprirodzené schopnosti dané do vienka, alebo mohla byť v spojení so zlým duchom a prostredníctvom jeho prepožičanej sily využívala na svoje nekalé úmysly viaceré magické praktiky. Všeobecne boli známe aj praktiky brániace pôsobeniu negatívnych síl, bolo to najmä svätenie príbytkov, ochrana malých detí červenými stužkami, spôsoby, ktorými sa „odrábalo“. Pri ťažších prípadoch sa v minulosti využívali a aj v súčasnosti sa využívajú schopnosti niektorých žien, ktoré, podobne ako kedysi bosorky, ovládali magické praktiky a mohli ľuďom pomôcť. O týchto ženách sa hovorilo, že pomáhajú prostredníctvom „Boha, modlitieb a Duča Svätého“. Svoje zariekania končili slovami „k tomu mi dopomáhaj Boh Otec, Boh Syn a Boh Duch Svätý“.

Bosorky využívali širokú škálu magických predstáv a praktík, v ktorej sa stretali predkresťanské, kresťanské aj zmiešané momenty a prvky. Dnes do tohto arzenálu patria aj vyslovene novodobé predstavy a praktiky. Vo vedomí ľudí nijaká diferenciácia z tohto hľadiska nejestvuje, všetky magické predstavy a praktiky sa spájajú, dopĺňajú a tvoria celok, v ktorom sa hľadá príčina jednotlivých javov spojená s úsilím privolať ich alebo odstrániť podľa potreby.

Tradičným ochranným prostriedkom proti odoberaniu mlieka bosorkou bolo napríklad nevpustenie žien vrátane susediek do maštale v určitý deň, keď sa predpokladala zvýšená miera schopnosti uškodiť – napríklad na Nový rok, v predvečer sviatku svätého Jána Krstiteľa (24. júna) alebo pri splne mesiaca. Bosorka sa totiž usilovala získať predmet z maštale alebo domu, kde chcela škodiť. Stačil kúsok hliny z podlahy, trieska, kvapka mlieka a na základe mágie podobnosti (similárnej) aj parciálnej mágie (pôsobenie na celok prostredníctvom jeho časti) mohla

škodiť vybratej domácnosti, ľuďom v nej aj ich hospodárskym zvieratám.

Na prinavrátenie mlieka kravám sa potom volali na pomoc napríklad bačovia, vedmy, bylinkárky, pôrodné baby (babice), v niektorých dedinách si „odrábali mlieko“ aj sami domáci. Použili na to opäť princíp mágie podobnosti, že bosorka pocíti na svojom tele všetko, čo sa bude robiť s počarovaným mliekom. Preto sa do hrnca s mliekom vhadzovali klince, špendlíky, nožnice, nože, skrátka ostré predmety, ktoré mali pôvodcu počarovania pichať, rezať, robiť mu bolesť. Podobne to bolo s podobou žaby, ktorú si mohla bosorka na seba vziať. Ak ju gazda vystriehol, keď vychádzala z maštale, a ublížil jej, zranenia sa objavili aj na tele bosorky.

Rôzne formy porobenia a urieknutia, ktoré ohrozovali zdravie ľudí alebo spôsobovali škodu, si nepravnik jednoducho objednal za stanovenú taxu. To isté mohlo platiť, ak si postihnutý objednal pomoc proti porobeniu. Z okolia Beckova ešte z po-

lovica 18. storočia pochádzajú aj magické recepty proti odobraníu mlieka kravám, ktoré zozbieral Ludovít Vladimír Rizner a roku 1921 ich uverejnil Jozef Ludovít Holuby v novinách *Slovenská politika* pod názvom *Zo slovenských povier*. Podľa magického receptu bolo treba v čase tzv. suchých dní (kántrov, štyroch pohyblivých pôstnych dní) vytrhnúť krave trošku srsti a vložiť do prázdnej škrupinky orecha rozlúsknutého na Štedrý večer. Škrupinka sa mala previazať niťou a uložiť pod prah maštale, kadial' chodili kravy. Potom sa už do maštale a ku kravám nedostal nijaký cudzí človek v nijakej podobe a kravám tak nikto nemohol uškodiť. Podobný účinok malo klokočové drierko, ktoré sa dalo posvätiť a na Bielu sobotu sa zastrčilo pod hradu v maštali.

V stredoeurópskom priestore vystupovali vo funkcii ochrančov spoločenstva muži (*benedanti, kresnici, táltosi*). Títo ľudia diagnostikovali urieknutie, počarovanie, porobenie a vedeli zbaviť ho postihnutých. Ich významným poslaním bol nepretržitý boj s čarodejnicami, v ktorom sa usilovali ochrániť plodnosť polí, viníc, žien, mužov i zvierat. V 16. storočí sa však aj oni stali predmetom záujmu inkvizície a väčšina z nich bola takisto obvinená z čarodejníctva, keďže mágia bola podľa všeobecného presvedčenia len jedna, a teda ten, kto vedel liečiť, vedel aj na niekoho uvrhnúť kliatbu. S mužmi obvinenými z bosoráctva sa stretávame pri procesoch najmä na území dnešného severného Talianska, Chorvátska aj Maďarska. Muži sa objavujú aj ako incubus, pričom aj diabol, keď si zobral ľudskú podobu, vystupoval ako mládenec alebo muž.

Tento obraz sa v celej strednej a východnej Európe utváral aj pri vykresľovaní obrazu čarodejníckeho zhromaždenia – sabatu. Muž mal na tejto slávnosti výsadné postavenie. Sabat sa konal na vrchole niektorého vrchu (Gellértov vrch pri Budíne, Klek v Slovinsku, Hainburg v Rakúsku, Petrovy kameny na severnej

Morave), ale mohol sa konať i v dome, na dvore, na ulici či v okolí dediny. Čarodejnice tam hodovali, tancovali, spievali a na úsvite sa vracali domov. Diabol opäť bral na seba postavu incuba, astrálnej bytosti, ktorá sa mohla sexuálne stýkať so spiacimi ženami. Personifikáciou diabla často bol cap, ktorý nosil na svojom chrbte bosorky na sabat. Postava capa sa spájala so symbolikou sabatových sexuálnych orgií a s voľbou kráľovnej sabatu, ktorá sedela na tróne spolu so satanom. Jedným zo spoločných znakov sabatov bolo zasväcovanie čarodejníc noviciek a novicov, pričom obrad sa končil bozkávaním satana pod chvost, kde mal tvár mladého, pekného mládenca.

